

*Matti Peltola
ingruu 16.6.2015*

Juridica Lapponica 32

**ENTISIIN TORNION JA KEMIN LAPINMAIHIN
KUULUNEIDEN ALUEIDEN MAA- JA
VESIOIKEUKSISTA**

Juha Joona
Juridica Lapponica 32

Oy Sevenprint Ltd
Rovaniemi 2006

mainituissa kuninkaallisissa kirjeissä 10.7.1584 ja 14.6.1602 Lapinrahvasta katsutaankin verolappalaisiksi sen veron perusteella, jota heidän tulee suorittaa kruunulle, ja samoissa kirjeissä säädetään, että kukaan ei saa tehdä heille vahinkoa tai häiritä heidän tiluksillaan, ei näillä kirjeillä tai millään muullaakaan Kuninkaallisella päätöksellä voida näyttää, että heille olisi myönnetty vero-oikeus ja että he tällä tavoin olisivat tulleet maanomistajiksi. Tätä etua ei myöskään voida antaa niille, jotka maksavat veroa myös Venäjän kruunulle, ilman että tämä kruunu tulisi huomauttamaan tästä asiassa. Myöskään kuninkaallisessa kirjeessä 8.7.1695 tai samana päivänä annetussa Lapinvouddin ohjeessa, ei ole ilmoitettu mistään veromiehen oikeudesta niille tiluksille, jotka on raivattu Lapinrajan sisäpuolella, vaikka ne vapaudet ja edut jotka siinä on tullut myönnettyksi mainitaan ensiksi mainitun kirjeen 4 §:ssä. Sen sijaan konttori pitää mahdollisena, että nämä uudistilliset pienillä kotipaikoillaan voisivat vaatia ja omistaa *stubbe*-oikeuden, kuninkaan vuonna 1723 rahvaan valitukseen antaman päätöksen 77 §:än mukaisesti.³³⁴

³³⁴ Föredrags Cammar- Haffenbergers Memorial, angående Lapparne Klockaren Bengt Danielson Kielas och Bonden Johan Pärson Häikinen underdånige ansöknung om Lapplandet Hauckiniemi inbördande af Länsmannen Sigfrid Granroth, belägit i Kusamo Sochin af westerbottens höfdingedöme, hwilken underdånige ansöknung hans Kongl. Majt till Collegii underdånige utlåtande i nåder låtit remittera, med befällning at sedan landshöfdingen i orten förut blifwit hörd, och vederbörande partis förklaring infordrad, inkomma med des underd: utlåtande af hwad natur och egenskap detta omtwistade hemmanet må kunna ansees, som ock at acten då ätersändes. Till underdånigst folien här af är detta ährendet med H Landshöfdingen Gyllengrip d. 7 Nov. 1741 Communicerat, hwilken ock sedan deröfwer med des swar och berättelse inkommit samt derjemte insändt länsmannen Granroths härutinnan afgifne förklaring, hwilkas innehåld Contoïret i des Memorial omständeligen upropar, samt derjemte anförer hwad herwid tid effter annan sig tildragit, med utlåtande därhöos at å nybyggen i Lappmårcken icke någon skatterättighet kan prætenderas, i synnerhet, som Lappmårcken ej mindre än andra obebodde skogs tracter, som wisse hemman ej tillhöra, såsom allmänning och en Cronans enskylte tillhörighet, i föllie af åtskillige både äldre och senare Kongl. Resolutioner bör ansees, hwarföre härutaf nogsam skall föllia at detta Hauckiniemi Nybygge som först år 1680 blifwit uprögt emot 15 åhrs frihetz åtnjutande, wilka med år 1694 expirerade, ej annorlunda, än en pur Cronolägenhet bör anses; Kunnandes således Contoïret för des del icke finna, det Justitiarien Sadelin hafit någon skälilig anledning, at anse detta nybygge för skatte, ty ändock Lappallmogen uti af lagmans rätten i des resol. af d. 18 Jul: 1739 återopade Kongl. brefwen af d. 10 Julii 1584 och 14 Jun. 1602 blifwit skattelappar kallade af den skatt, som de till Cronan borde göra, och samma bref förmå, at ingen må göra dem förfång eller meen på deras ägor; Så skal likwäl hwarcken dermed eller någon annan Kongl. resolⁿ kunna wisas, at skatterättigheten blifwit dem tillagd, eller at de dymedelst blifwit jord ägare, hwilken förmohn ej eller

Lopuksi pöytäkirjassa todetaan, että Kuninkaallinen Kollegio hyväksyy mietinnön. Haukiniemen uudistilaa ei voida pitää muuna kuin puhtaana krunnuntilana, ja asiassa lähtee vastaus Kuninkaalle. Sen sijaan se, mitä konttori muistion lopussa toteaa stubbeoikeudesta, tulee kirjeessä sivuutetuksi.

loin
ria.
ma;
joic
lapi
kup

Kamarikollegion päätös annettiin siis vuoden 1742 lopulla (22.11). Vuosi 1742 oli myös viimeinen, jolloin Sadelin oli pohjoisen Lapinmaan kihlakunnantuomarin virassa. Sadelin oli hakenut toiseen virkaan ja syyskuussa 1742 Michael Eurenius Höjer määrättiin Sadelinin seuraajaksi.³³⁵ Vuosi 1743 on siis ensimmäinen, jolloin Höjer toimi oikeuden puheenjohtajana. Kyseisen vuoden käräjien pöytäkirjasta ei vielä ole löydetävissä oikeustapauksia, joista voisi selvästi päätellä oikeuden kantaa maanluontokysymykseen. Sen sijaan vuoden 1744 Kuusamon käräjillä (17.2) oikeus toteaa, että kaikki maa on krunnun, eikä käräjäkunnassa voi siis olla lainhuutoja eikä kiinnityksiä.³³⁶ Vaikka Kamarikollegion päätös vaikuttaa lopulliselta, Haukiniemä koskeva asia on täytynyt ainakin joltain osin olla vireillä vielä helmikuussa 1743, jol-

2.1.1
huoi

Haul
dellin
päätt
poik
keud
ja La
asema

Ilmeis
luonn
missä.
matti.
värä i

desse, som tillika skatta till Ryska Cronan, kunnat tilläggas, utan at Högbem^c Crona derpå skulde giöra åtahl, hvarföre icke eller något hwarcken i Kongl. brefwet af d. 8 Julii 1695, eller den under samma dato utfärdade Lappfogde Instruction, är anfördt, om någon skatteremna rätt på de ägor, som warda inom Lappmarckens rå uptagne, ändock eller de friheter och förmolner, som derwid blifwit bestådde, uti 4 § af först bemälte bref upropas. Men hvad Stubbrättigheten angår, så förmenar Contoiret, at de samma desse Nybyggare å sine små hemwister den samma kunna påstå och äga, enligt 77 § af K. resol. på allmogens besvär åhr 1723. detta Contoirets betänckande fant Kongl Collegium godt at bifalla så at Haukiniemi Nybygge ej annorlunda kan ansees än en puur Cronolägenhet, och afgår i anledning der af underdånigt swar till Hans Kongl. Majjt, men hvad Contoiret wid slutet af Memorialet anförer, angående Stubbrättigheten, så kommer sådant at uti expeditionen förbigåas. 20.10.1742, nro 158: Haukiniemj Lapplandz inbördande i Wästerb"; resol. d. 22 Nov. 1742. Kammarkollegiets kansliarkiv, Annotationsbok över tredje provinskontorets utarbetade remisser CIVc: 1.º Paikalla Presidentti Lindcreutz, kamarineuvokset von Grooth, (joka poistui) Drufwa, Rålamb, Leijonstedt.

³³⁵ Svean hovioikeuden lausunto 15.9.1742 kuninkaalle, koskee kihlakunnintuomari ja justitiarius Carl Sadelinin anomusta päästä pitkän palvelusajan jälkeen tuomariksi Wästmannelandiin. Höjer nimitetään Sadelinin tilalle pohjoiseen lappiin 20. syyskuuta. Svea hovrätts arkiv, Huvudarkivet, Registratur och koncept, Över utgångna skrivelser, Koncept huvudserie 1742 B1b1: 58.

³³⁶ Ks. myöhemmin.